

ДЕСЕТА МЕЖДУНАРОДНА ОЛИМПИАДА ПО ЛИНГВИСТИКА

доц. д-р Иван А. Держански (ИМИ-БАН)

Десетата Международна олимпиада по лингвистика (МОЛ) се проведе в Любляна (Словения) от 30 юли до 3 август 2012 г. В нея взеха участие 131 ученици, съставлящи 34 отбора от 26 страни. За първи път свои състезатели изпратиха Гърция, Китай, Израел, Унгария и Япония. Бяха представени също Австралия, Бразилия, България, Великобритания, Германия, Естония, Индия, Ирландия, Канада, Латвия, Нидерландия, Полша, Румъния, Русия, САЩ, Сингапур, Словения, Сърбия, Чехия, Швеция и Южна Корея. От страната-домакин Словения, както и от България, Китай, Полша, Русия, САЩ, Швеция и Южна Корея имаше по два отбора.

Председател на задачната комисия, която подбра и редактира задачите за индивидуалното и за отборното състезание, и на международното жури, което оцени работите на участниците и разпреди наградите, за трети път беше **Иван Держански**. В работата на задачната комисия взе участие и **Павел Софрониев**.

Българските участници в олимпиадата бяха избрани въз основа на резултатите от състезанието по лингвистика в рамките на Пролетните математически състезания, националния кръг на Олимпиадата по математическа лингвистика и две контролни работи, проведени по време на подготовката на разширения състав на отбора (Слънчев бряг, 27 май–5 юни). Те бяха:

- I отбор: **Магдалена Дакева** (Плевен), **Мелания Бербатова** (Благоевград), **Милена Великова** (Варна), **Мария Лазарова** (Благоевград);

- II отбор: **Мирослав Манолов** (Русе), **Марин Иванов** (София), **Елена Чапарова** (Русе), **Кристиан Костадинов** (София)

Ръководители на отборите бяха **Яна Карашчанова** (Благоевград) и **Илияна Раева** (Русе).

В индивидуалното състезание осемте български ученици спечелиха седем отличия: два от 8-те *златни* медала (**Марин Иванов** и **Кристиан Костадинов**), един от 16-те *бронзови* медала (**Магдалена Дакева**) и четири от 24-те *похвални грамоти* (**Милена Великова**, **Мария Лазарова**, **Мелания Бербатова** и **Мирослав Манолов**). В неофициалното класиране на отборите по среден резултат от индивидуалното състезание България II зае шесто, а България I – десето място. Като държава България беше шеста след САЩ, Русия, Великобритания, Естония и Полша.

Ето три от задачите от индивидуалното състезание.

Задача №1 (Артур Семенюк). Дадени са изречения на централния диалект на езика дирбал и преводите им на български:

1. **bayi yaṛa ṇunṭaymuṇa baṅgu gurugugu biṅgunman.**

Пиячката уморява мъжа, когото винаги обвиняват.

2. **balan yabu bimabaṇṭalṇaymuṇa baṅgul yaṛaṅgu guliṅgu ṇunṭaru.**

Силният мъж обвинява майката, която винаги следва смъртни змии.

3. **balan waymin bambun baṅgu ṭugaṅgu ṭamiman.**

Захарта прави здравата тъща дебела.

4. **bala yila wura baṅgul bargandu biṅgundu guniṇu.**

Умореното валаби търси малкото перо.

5. **balan malayigara baṅgu garandu biṅgunman.**

Димът уморява скорпиона.

6. **bala gurugu baṅgul ṇumaṅgu munduṅgu dimbaru.**

Обиденият баща носи пиячката.

7. **bayi midin baṅgun bimangu malayigaraguninaymuṇagu baṇṭan.**

Смъртната змия, която винаги търси скорпиони, следва посума.

8. **bayi gubimbulu biṅgun baṅgu gurugugu ṭagunman.**

Пиячката приспива уморения лекар.

9. **bala garan baṅgul biṇṭiriṇṭu baṇṭan.**

Гущерът следва дима.

10. **balan duṇan baṅgul yiriṇṭilagu guniṇu.**

Водното конче търси жилещото дърво.

11. **bala ṭuga baṅgun yabuṅgu ṇaṭilmuṇagu dimbaru.**

Майката, която винаги пренебрегват, носи захарта.

12. **bala diban ṭagiṇ baṅgul gubimbulugu ṭamiṅgu bilmban.**

Дебелият лекар бута големия камък.

13. **bala garan baṅgun waymindu dibanbilmbalṇaymuṇagu buṛan.**

Тъщата, която винаги бута камъни, гледа дима.

14. **balan baṅgay waṛu baṅgun bundiṇṭu ṭagiṇṭu guniṇu.**

Големият скакалец търси огънатото копие.

15. **bayi biṇṭiriṇ biṅgun baṅgul ṭalṇaṅgu mugurugu buṛan.**

Тихото момче гледа уморения гущер.

16. **bayi ṇuma guli baṅgul yaṛaṅgu baṇṭalmuṇagu munduman.**

Мъжът, когото винаги следват, обижда силния баща.

(а) Един езиковед помислил, че в едно от изреченията на дирбал, дадени по-горе, има грешка. Всъщност няма никаква грешка. Обяснението на това, което му се сторило странно, е, че в един от митовете на племето дирбал един животински вид се смята за „стари жени“. За кое животно става дума? Какво е сметнал за грешка езиковедът?

(б) Преведете на български:

17. **balan palŋga bangul ŋumangu guniymuŋagu bambunman.**

18. **bala diban bilmbalmuŋa bangul biŋŋiriŋŋu guniŋu.**

19. **bayi bargain bangul yaŋangu gubimbuluŋuŋanaumuŋagu baŋjan.**

(в) Ето още три думи на дирбал:

bayimbam – ларва, гъсеница;

mugunanŋa – леля (по-голяма сестра на майката);

muŋga – мощен шум.

Преведете на дирбал:

20. Малкото валаби гледа водното конче.

21. Лелята, която винаги следват, огъва перото.

22. Спящият посум пренебрегва мощния шум.

23. Гъсеницата търси мъжа, който винаги носи камъни.

Забележка: Езикът дирбал е от пама-нюнгското семейство; той е отмиращ език на коренните жители на североизточната част на австралийски щат Куинсланд.

ŋ = *н* в думата *гонг*. **ŋ** ≈ *нь* в името *Еньо*; **ŋ** е преградна съгласна (като **d**), учленявана на същото място в устата като **ŋ**.

Смъртната змия е австралийска отровна змия. Валабито е малко животно, родствено на кенгурутата. Посумът е австралийско дървесно торбесто животно. Жилещите дървета са род храсти и дървета с жилещи власинки, някои от които са опасни за човека.

Решение. Словоредът в езика дирбал е OSV (O: допълнение, S: подлог, V: глагол), NA (N: съществително, A: прилагателно).

A → V (‘правя A’): A-**man**.

V → A:

V	‘когото винаги Vt’	‘който винаги VN’
-n	-l-muŋa	N-...-l-ŋay-muŋa
-ŋu	-y-muŋa	N-...-nay-muŋa

Всяко съществително се предхожда от член, чиято форма зависи от ролята в изречението и от това, за какъв предмет или същество става дума (т.е. от падежа и от рода):

O	S	
balan	baŋgun	жени; опасни животни и предмети ¹
bayi	baŋgul	мъже; животни (освен опасните)
bala	baŋgu	всички други неща

Подлогът и определенията му получават окончанието

- **-ŋgu**, ако думата завършва с гласна и съдържа две срички;
- **-gu**, ако думата завършва с гласна и съдържа повече от две срички;
- **-Du**, ако думата завършва със съгласна; **D** е преградна съгласна, учленявана

на същото място в устата като последния звук на думата.

(а) Скакалецът не е нито жена, нито опасно животно, но се членува по същия начин (т.е. от същия род е), значи това трябва да е „старата жена“ от мита. Езиковедът е помислил, че **baŋgun bundiŋu** в пример (14) е грешка.

(б) 17. **balan ɲaŋga baŋgul ɲumangu guniymuŋagu bambunman.**

Бащата, когото винаги търсят, лекува момичето.

18. **bala diban bilmbalmuŋa baŋgul biŋiŋiŋu guniŋu.**

Гушерът търси камъка, който винаги бутат.

19. **bayi bargan baŋgul yaŋgu gubimbuluŋuŋanaymuŋagu baŋan.**

Мъжът, който винаги обвинява лекари, следва валабито.

(в) 20. Малкото валаби гледа водното конче.

bayi yiriŋila baŋgul bargandu wurangu buŋan.

21. Лелята, която винаги следват, огъва перото.

bala yila baŋgun mugunanagu baŋalmuŋagu waŋuman.

22. Спящият посум пренебрегва мощния шум.

bala muŋga baŋgul midindu ɲagundu ɲaŋin.

23. Гъсеницата търси мъжа, който винаги носи камъни.

bayi yaŋa dibandimbanaymuŋa baŋgul bayimbambu guniŋu.

Задача №3 (Наталия Заика). Дадени са изречения на баскски език и преводите им на български в случаен ред. Едно от българските изречения отговаря на две баскски: *ahaztu ditut, ahaztu zaizkit, ahaztu zaizu, hurbildu natzaizue, hurbildu zait, lagundu ditugu, lagundu dituzu, lagundu dute, lagundu nauzue, mintzatu natzaizu, mintzatu gatzazkizue, mintzatu zaizkigu, ukitu ditugu, ukitu naute*

¹ Сред лингвистите няма единно мнение за причините, по които в езика дирбал опасните животни и предмети са в женски род. Някои отбелязват, че най-агресивните животни са женските, които гледат малки. Други намират обяснението в това, че в митологичните представи на племето дирбал Слънцето е жена (както например у древните германци) и женският род се е пренесъл по аналогия върху огъня, а оттам и върху всичко парещо и жилещо.

ти го забрави, те говориха с нас, аз ви доближих, аз говорих с тебе, ние им помогнахме, вие ми помогнахте, той ме доближи, ние ги докоснахме, те ме докоснаха, ти им помогна, те му помогнаха, ние говорихме с вас, аз ги забравих

(а) Определете верните съответствия.

(б) Преведете на баскски: ти ме докосна, те ме доближиха.

(в) Преведете на български: *lagundu dut, hurbildu gatzaizkizu*.

(г) Едно от българските изречения може да се преведе на баскски по още един начин. Намерете това изречение и дайте другия му възможен превод.

Решение: Вижда се, че баскските словосъчетания се състоят от две думи, от които първата назовава действието, а втората, която може да се раздели на две части, показва лицата и числата на участниците (по двама във всяко действие) – аргументите на глагола. Първата част от втората дума на свой ред може да има една от две форми.

	1-во л. ед.ч.	1-во л. мн.ч.	2-ро л. ед.ч.	2-ро л. мн.ч.	3-то л. ед.ч.	3-то л. мн.ч.
A	<i>nau-</i>				<i>du-</i>	<i>ditu-</i>
B	<i>natzai-</i>	<i>gatzaizki-</i>			<i>zai-</i>	<i>zaizki-</i>
Z	<i>-t</i>	<i>-gu</i>	<i>-zu</i>	<i>-zue</i>		<i>-te</i>

За всеки глагол можем да определим кой от аргументите му се изразява с първата част на втората дума (във форма А или В) и кой – с втората (форма Z); при това няма значение кой аргумент е подлог и кой – допълнение на български. При глагола *ahaztu* единият аргумент може да се изрази както с А, така и с В, но това не се отразява на значението (или поне на българския превод).

	A	B	Z	
<i>ahaztu</i>	кого		кой	забрави
<i>hurbildu</i>		кой	кого	доближи
<i>lagundu</i>	на кого		кой	помогна
<i>mintzatu</i>		кой	с кого	говори
<i>ukitu</i>	кого		кой	докосна

(а) *ahaztu ditut, ahaztu zaizkit* – аз ги забравих

ahaztu zaizu – ти го забрави

hurbildu natzaihue – аз ви доближих

hurbildu zait – той ме доближи

lagundu ditugu – ние им помогнахме

lagundu dituzu – ти им помогна

lagundu dute – те му помогнаха

lagundu nauzue – вие ми помогнахте

mintzatu natzaizu – аз говорих с тебе

mintzatu gatzazkizue – ние говорихме с вас

mintzatu zaizkigu – те говориха с нас

ukitu ditugu – ние ги докоснахме

ukitu naute – те ме докоснаха

(б) ти ме докосна – *ukitu nauzu*, те ме доближиха – *hurbildu zaizkit*.

(в) *lagundu dut* – аз му помогнах, *hurbildu gatzazkizu* – ние те доближихме.

(г) ти го забрави (*ahaztu zaizu*) – *ahaztu duzu*.

Задача №5 (Борис Иомдин, Александър Пиперски). Дадени са думи и словосъчетания на ротумски език и преводите им на български:

‘el‘ele плитък

‘ele близо съм

‘olo режа

a‘ōf fau край на годината

fäeag ‘u‘u общувам с жестове

fau година

hafhafu скалист

huag ‘el‘ele нетърпелив

huag to‘a смел

hül hafu духам (за ураган)

hün kia основа на шията

huli обръщам

huni долна част

is ‘ā изострен

is susu зърно (на гърда)

lala дълбок

maf tiro очила

mamasa твърд, здрав

mätiti студ, студенина

mätit mamasa лед

moafmofa набоклучен

nüu копра

nu‘suar tiro прозорец

nu‘sura врата

pala пробивам

piri къдря се

poagpoga = palpala надупчен

pogi нощ

puhraki кипя, бълбукам

pulu лепило

kälu гривна; обикалям

riamrima блестящ

rü huga болка в корема

to‘a герой

(а) Дадени са ротумските имена на седем части на тялото и преводите им на български в случаен ред. Определете верните съответствия:

‘u‘u, isu, kia, leva, mafa, susu, huga

гърди, око, ръка, коса, сърце, врат (шия), нос

(б) Преведете на български:

tiro, poga (съществително), *huag lala, haf puhraqi, maf pogi = maf pala*.

(в) Преведете на ротумски:

кръгъл; режа копра; къдрава коса; лепкав; светвам; боклук.

(г) Даденият по-горе материал не е достатъчен, за да се преведат с увереност на ротумски 'дума' и 'изчерпвам'. Какви биха били теоретично възможните преводи на тези думи на ротумски?

Забележка: Ротумският език е от австронезийското семейство. Говори се от около 9000 души във Фиджи.

' е съгласен звук (т. нар. гърлен взрив); *a* е отворено *o*; *ü* е отворено *e*; *ö* = френското *eu* или немското *ö*; *ü* = френското *u* или немското *ü*. Знакът „⁻“ бележи дълга гласна.

Копра е изсушената ядка на кокосовия орех.

Решение. Когато две думи образуват словосъчетание, формата на първата се променя както следва (V: гласна, C: съгласна):

$-VCV \rightarrow -VC$; $-VCu \rightarrow -VC$; $-VCi \rightarrow -\check{V}C$; $-VCa \rightarrow -VaC$.

Иначе казано, ако основната форма на първата дума завършва с гласна, съгласна и пак гласна, двата последни звука си разменят местата: $-V_1CV_2 \rightarrow -V_1V_2C$. (Ако основната форма е друга, не знаем какво става. Такива примери в задачата няма.) След това, ако двете гласни са еднакви, се сливат в една. Ако V_2 е *u*, тя се губи, а ако е *i*, пак се губи, но съчетанията *ai*, *oi*, *ui* се превръщат съответно в *ä*, *ö*, *ü*. Двете гласни се запазват, ако втората е *a*.

Същата промяна става, когато се образува прилагателно чрез удвояване на съществително или глагол: *'ele + 'ele* $\rightarrow$ *'el'ele* 'близо съм $\times 2$ = плитък'.

Словоредът е

- $N_1 N_2$ (N_1 : определяемо, N_2 : определение);
- $N A$ (също и със значение 'който има $A N$ ': *huag 'el'ele* 'сърце + плитък = нетърпелив');
- $V O$ (образуваната сложна дума може да бъде съществително или глагол: *a'öf fau* 'изчерпвам + година = край на годината', *hül hafu* 'обръщам + скала = духам (за ураган)').

(а) *'u'u* – ръка, *isu* – нос, *kia* – врат (шия), *leva* – коса, *mafa* – око, *susu* – гърди, *huga* – сърце.

(б) *tiro* – стъкло, *poga* – дупка, *huag lala* – търпелив, *haf puhraqi* – вулканична скала, *maf pogi = maf pala* – сляп.

(в) кръгъл – *kalkalu*; режа копра – *'ol niu*; къдрава коса – *leav pirpiri*; лепкав – *pulpulu*; светвам – *rima*; боклук – *mofa*.

(г) дума: *füega* (или *füeaga, füeagu*); изчерпвам: *a'ofi* (или *a'öfi, a'öfö, a'öfu, a'öfü, a'ofü*).

Участието на българските отбори в Олимпиадата стана възможно благодарение на подкрепата на Фондация „Америка за България“, Министерството на образованието, младежта и науката и секция „Лингвистика и математика“ на СМБ.

Единадесетата Международна олимпиада по лингвистика ще се проведе от 22 до 26 юли 2013 г. в Манчестер (Великобритания).